

TÁNCZOS TIBOR

TÉRALAKÍTÁS ÉS DIZÁJN
MINT OKTATÁSMÓDSZERTANI LEHETŐSÉGEK
A KORTÁRS ISKOLAÉPÍTÉSZETBEN
TÉZISFÜZET

DLA értekezés, BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2015 Témavezető: Szabó Levente DLA Konzulens: Dr. Kerékgyártó Béla

TÉRALAKÍTÁS ÉS DIZÁJN MINT OKTATÁSMÓDSZERTANI LEHETŐSÉGEK A KORTÁRS ISKOLAÉPÍTÉSZETBEN

Az értekezés rövid kivonata:

Magyarországon nemcsak az oktatási rendszer küzd súlyos problémákkal, de az iskolai létesítmények tervezésénél is gyakran évszázadokkal ezelőtt kialakult és mára idejétmúlttá vált sémák érvényesülnek. Ezen tanulmány célja olyan korszerű iskolaépítészeti elvek felmutatása, amelyek az új évezred társadalmi feltételeire és nevelési céljaira reflektálnak, s hozzájárulnak többek között a tanulási motiváció, az öntevékenység és a közösségépítés ösztönzéséhez. A társadalmi és pedagógiai összefüggések hangsúlyozása miatt a dolgozat részben ahhoz az aktuális szakmai párbeszédhez is kapcsolódik, melynek témája az élethosszig tartó tanulás fogalmával is fémjelzett oktatási és közpolitikai modell.

A három éves intenzív kutatási folyamatot lezáró értekezés elsősorban olyan forrásokra támaszkodik, amelyekben a bizonyíték-alapú tervezés és a környezetpszichológia tudományos megközelítése érvényesül. A hiteles és plasztikus közvetítés érdekében a szerző egyrészt számos helyszíni megfigyelés, interjú és saját tervezési projekt tapasztalatával támasztja alá állításait, másrészt mondanivalóját elemző ábrákkal illusztrált esettanulmányokkal szemlélteti.

Az értekezés az oktatási létesítmények nemzetközi perspektívájú vizsgálatán keresztül valójában olyan előremutató téralakítási és formaképzési mintákat tár fel, amelyek az iskolaépületek mellett több más épülettípus esetén is világszerte egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert. Ezen tendenciák közé tartozik egyrészt az a jelenség, hogy a hatékony működés és a közösségfejlesztés érdekében a nagyméretű intézményekben fokozódik a kisebb, ezért humánusabb léptékű szervezeti és téri egységek szerepe. Másrészt a hagyományos folyosóscellás épületek fokozatosan olyan nyitottabb, "tájszerűen" megformált változatos környezetekké válnak, amelyek a kreatív tevékenységek ösztönzése mellett egyszerre biztosítják a térhasználók kommunikációját, valamint magánszférájának szabályozhatóságát.

A vizsgált esettanulmányok ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy a tervezők részéről a tudatos értékválasztás mellett a munkakultúra és a tervezési folyamat jellege is jelentősen befolyásolja a megvalósuló oktatási létesítmény építészeti megjelenését. Az értekezés következtetései szerint egy nyitott és figyelemmel teli tervezési folyamat szükséges az olyan nevelő hatású építészeti karakter megteremtéséhez, amely széles társadalmi rétegek számára képes egy demokratikus, toleráns és pozitív világképet közvetíteni.

1. tézis **A KISISKOLA-KULTÚRÁRÓL**

A társas elszigetelődés leküzdését és a hatékony tanulásszervezést is segíti, ha a nagyobb oktatási épületek több olyan emberibb léptékű, lehetőleg maximum száz-százötven fős tanulóközösségre, kisiskolára tagolódnak, amelyekhez szervezetileg és térileg is egy-egy saját pedagógus-csapat tartozik.

Ahogy Csányi Vilmos az egyik pedagógiai tárgyú cikkében megfogalmazta, a másfél száz fős létszám “a valódi közösségek felső határa”.⁴⁷ Ekkora méretű csoportban ugyanis még lehetővé válik, hogy mindenki mindenkit jól ismerhessen, ezáltal elkerülhetővé váljon az iskolai szociális elidegenedés és a névtelenség (anonimitás). Másrészt a családi tanár-diák kapcsolatot és a tudományokon átívelő oktatást is segíti, ha az egyes kisméretű tanulóközösségekhez egy-egy olyan kis létszámú, s ezáltal jól menedzselhető tudományközi (interdiszciplináris) pedagógus csapat tartozik, amelynek közvetlenül az adott kisiskolában van a tanári szobája.

2. tézis **A “SZOCIÁLIS MAGOKRÓL”**

A kisméretű tanulóközösségek és az egész iskola szintjén is tovább növeli a használók azonosságtudatát és összetartását, ha a belső terek mind az egész iskola, mind pedig az egyes kisiskolák szintjén is egy-egy központi helyzetű közösségi zóna (szociális mag) köré szerveződnek.

A központi helyzetű közösségi terek a centrális jelleg miatt egyfajta szociális katalizátorként viselkedhetnek. Ha a tantermek előterei vizuális kapcsolatban vannak egymással és a központi térrel, akkor a tanórák közötti szünetekben a diákok akaratlanul is közvetlen részesei lehetnek az iskola életének. A belső falak részleges transzparenciája méginkább elősegítheti, hogy a centrum egy közösségi, osztályok közötti tanulási helyszínné váljon, vagy hogy teret adhasson a diákok önálló tanulási tevékenysége számára.

3. tézis **AZ ÖSZTÖNZŐ TANULÁSI TÁJAKRÓL**

A csapatmunkához szükséges kommunikáció és a különböző tanulási stílusok ösztönzése érdekében a kisiskolákon belül olyan térbútorokkal és mobil elemekkel flexibilissé tett, “tájszerűen” sokszínű környezetre van szükség, amely térileg intenzíven összekapcsolt részekből áll, mégis az intimitás széles skáláját teszi lehetővé a térhasználók számára.

Egyrészt az öntevékenységre építő tanulás és a csoportmunka felértékelődése a diákok választási és mozgási szabadsága mellett szükségessé teszi a tanulócsoporthoz közti hatékony kommunikáció biztosítását. Mindez építészeti szempontból a korábbiaknál intenzívebb vizuális és térkapcsolatokat igényel. Másrészt a személyközpontú és tapasztalatalapú tanulás megnövekedett jelentősége miatt fontossá vált az is, hogy a tanulási környezet kifinomult módon illeszkedjen az egyes tanulók eltérő szükségleteihez és a különböző tanulási stílusokhoz. Ez egyfelől magának a térnek a változatosságát igényli, másfelől pedig meghatározóvá válnak az olyan sokoldalú, vagy könnyen átalakítható térelemek, amelyek gyorsan alkalmassá válhatnak a különböző időpontokban történő eltérő használatra.

* Csányi V. (2010): *Oktatáspolitikai problémák egy humánetológiai rendszerszemlélet tükrében, in Iskolakultúra 2010/1 7.o*

4. tézis

A MEREV INTÉZMÉNYI LÉGKÖRT FELOLDÓ DIZÁJNRÓL

Az iskolák előremutató, rideg intézményi légkört feloldó kialakítása nem pusztán derűs építészeti karaktert és változatosságot igényel az egyes épületrészek és szerkezetek megformálása terén, de a rugalmatlan kompozíciós sémák és a megmerevedett formaképzési normák fellazítását is szükségessé teszi.

Az élményközpontú fogyasztói társadalom megváltozott szocializációs mintái,²⁴ továbbá az önálló cselekvési képesség, a szociális tapasztalatszerzés és a kreativitás iskolai felértékelődése megkerülhetetlenné teszi a számos hagyományos iskolaépület építészeti megformálására jellemző merev intézményi hangulat kritikáját. A tervezők részéről egy tudatos értékválasztást igényel, hogy a létesítmény építészeti karaktere egy toleráns, humánus és reményteljes világképet közvetítsen. Ez egyrészt egy életigenlő építészeti atmoszférát feltételez, másrészt a hagyományos formai szervezőelvek feloldását jelenti olyan módon, hogy a jelentésekkel terhelt önkényes formák helyett a szituatív használati szempontok érvényesüljenek.

5. tézis

A NYITOTT ÉS FIGYELEMMEL TELI TERVEZŐI GYAKORLATRÓL

Az oldott és felszabadítóan ható formanyelvű iskolaépület építészeti minőségét a tervezők olyan folyamatorientált, nyitott és figyelemmel teli (reflektív) munkakultúrája alapozhatja meg, amely során hangsúlyt kap a különböző térhasználók, tanácsadók és szakértők bevonása a tervezési folyamatba, valamint a részvételi tervezést és a tudatos térhasználatot előkészítő környezeti nevelés felvállalása.

Az egyes iskolák épületrészeinek és szerkezeteinek változatos megformáltsága azért is indokolt, mert a kortárs építészeti projektek komplex peremfeltételei között a hagyományos kompozíciós normák szerinti építészeti egység a legtöbb esetben csak túlegyszerűsítés, vagy "kozmetikázás" (öncenzúra) árán jöhetne létre. Az egyre nehezebben átlátható társadalmi és gazdasági feltételek, valamint az egyre összetettebbé váló technológiai igények ugyanakkor az építész szerepének és munkamódszerének átértékelését is sürgetik. A növekvő komplexitás kezelése egyrészt egy figyelemmel teli gyakorlatot igényel, másrészt az építészirodák szakmai feladatai is kibővülnek. Az iskolaépítészeti projektek esetén mind fontosabbá válik a különböző szakértők és a leendő térhasználók közötti kommunikáció, valamint a széleskörű közösségi részvétel kezdeményezése a tervezési folyamat során.